

VÉGH ZSUZSANNA*

Magyar válaszok a Majdan után

Oroszország 2014-ben indult ukrainai agressziója után számos bírálóat érte a magyar kormányt mind a hazai, mind a nemzetközi szinten. Ezek között szerepelt, hogy az Orbán-kormány nem ítéli el kellőképp az orosz fellépést, az Európai Unió által Oroszország ellen bevezetett szankciók bírálóival és Oroszországgal való kapcsolatainak további mélyítésével aláássa az egységes európai fellépés erejét és hitelességét, valamint hogy Ukrajnával való kapcsolataiban kizárólag a kárpátaljai magyarsággal kapcsolatos preferenciáinak ad teret, miközben nem támogatja elég hangsúlyosan és tevételesen az ukrán állam európai közeledését. Jelen tanulmány a 2013 őszén a kijevi Függetlenség terén (Majdan Nezalezsnosztyi, a továbbiakban Majdan) kibontakozó tüntetések után lezajlott eseményekre (elsősorban a Janukovics-kormány bukására, a Krím-félsziget orosz annektálására, a kelet-ukrajnai orosz agresszióra és az EU Oroszország elleni szankcióira) adott magyar válaszok áttekintésére vállalkozik. Tárgyalja a főbb eseményekre adott kormányzati politikai reakciókat, illetve az Ukrajnának 2014-15 során nyújtott fejlesztési, humanitárius és pénzügyi, katonai és egyéb segítség alakulását. A tanulmány a 2015-ös év végéig követi az eseményeket. A cél annak megállapítása, hogy a tárgyalt időszakban mik voltak a magyar válaszok és segítségnyújtás fő mozgatórugói. A tanulmánynak nem célja tárgyalni a Majdan óta Ukrajnában lezajlott eseményeket és a belpolitikai, illetve reformfolyamatokat. A kormányzati kommunikáció áttekintéséhez elsősorban nyilvánosan elérhető dokumentumokra és a kormányzati portálon megjelent anyagokra támaszkodtunk. Munkánkat segítette továbbá több 2015 nyarán a magyar és az ukrán

---

* A szerző a Közép-európai Egyetem EU Bővítési Tanulmányok Központjának kutatója. E-mail: veghzs@ceu.edu

külgügyminisztérium, illetve kárpátaljai civil szervezetek munkatársaival készített interjú is.

Elsőként áttekintjük a magyar-ukrán kapcsolatok alakulásának főbb momentumait és a Majdan előtti viszony jellemzőit annak érdekében, hogy azonosítani tudjuk a kapcsolat fő motívumait 2014 végén. Ezt követően tárgyaljuk a Majdant követő főbb eseményekre adott válaszokat, a magyar kormányzati reakciókat. Ezek után részletesen áttekintjük az Ukrajnának 2014 és 2015 során felajánlott magyar segítség formáit és tartalmát. A megelőző két részre építve zárásként összegezzük, hogy mi határozta meg a magyar tevékenységet Ukrajna tekintetében az elmúlt két évben.

I. A magyar-ukrán kapcsolatok rövid áttekintése

A Szovjetunió utolsó éveiben Magyarország magas szinten kezdett neki a kétoldalú kapcsolatok megalapozásának: az 1990-es külügyminiszteri szintű vizitek után 1991-ben Leonyid Kravcsuk, az akkori Ukrán SZSZK Legfelső Tanácsának elnöke látogatott el Budapestre. Több kétoldalú megállapodás is aláírásra került, köztük az Ukrán SZSZK és a Magyar Köztársaság közötti együttműködés alapjait rögzítő, valamint a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról szóló nyilatkozatok is. Ukrajna függetlenségének követően dinamikusan és konstruktívan kezdtek el épülni az államközi kapcsolatok, az 1990-es évek elejét a két ország kapcsolatainak rendezése, az alapok lefektetése fémjelezte. Az 1991. december 1-i népszavazást követően, melyen Ukrajna függetlenségét a résztvevők 92,6%-a támogatta, Magyarország december 3-án az elsők között vette fel a diplomáciai kapcsolatokat Kijevvel. December 6-án sor került a már korábban előkészített magyar-ukrán alapszerződés aláírására is. Ez kiemelkedő fontossággal bírt a két ország kapcsolatában, ugyanis lefektette a jószomszédi viszony alapjait, és kimondta, hogy a két ország tiszteletben tartja egymás szuverenitását és területi integritását. Utóbbi, melyet a szerződés 2. cikke azzal is kiegészített, hogy egyik ország sem támaszt területi követelést a másikkal szemben és elismeri a közös határokat, Kárpátalja miatt különösen fontos volt Ukrajna számára.¹ Az 1989-es szovjet népszámlálás adatai szerint

---

¹ Szkiba Ivanna: *Ukrajna és Magyarország...*, i. m., 2010, 405-406.

ekkor 163.000 magyar élt az akkori ukrán tagköztársaság területén, túlnyomórészt egy tömbben az ukrán-magyar határ mentén. A kisebbségek jogainak és identitásának kölcsönös védelméről az alapszerződés 17. cikke rendelkezett. A kétoldalú kapcsolatok további fejlődését segítették a több területen létrehozott kormányközi vegyes bizottságok, köztük a nemzeti kisebbségek jogaival foglalkozó is.²

A kárpátaljai magyarság helyzete – elsősorban persze Magyarország szempontjából – a kezdetektől meghatározó eleme volt a kétoldalú kapcsolatoknak. A határon túli magyarság támogatásának, valamint a nemzeti kapcsolattartásnak Kárpátalját is érintő rendszere már közvetlenül a rendszerváltást követően elkezdett kiépülni,³ de a kisebbség kérdése, többek között a magyar-ukrán kapcsolatokban is, elsődlegessé az első Orbán-kormány (1998-2002) idején vált. A Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) 1999-es létrehozását követően kidolgozott és elfogadott ún. státustörvény fogadtatása Ukrajnában alapvetően problémamentes volt az alaptörvénynek, az ukrán kisebbségi törvénynek és a kormányközi vegyes bizottságoknak köszönhetően, melyek az ukrainai magyar és magyarországi ukrán közösségek helyzetét rendezték illetve követték.⁴ A státustörvény által létrehozott magyarigazolvány, mely különböző oktatási, utazási, kulturális, szociális, egészségügyi és munkavállalási kedvezményeket biztosított a magukat magyarnak valló nem magyar állampolgároknak, különösen népszerű volt Kárpátalján: 2009-ig 140.000 igazolványt adtak itt ki.⁵ A legutóbbi, 2001-es népszámlálás adatai szerint Ukrajnában összesen közel 156.600 magát magyarnak valló állampolgár él, jelentős részük, kb. 151.000 fő, Kárpátalján.⁶ A magyarigazolványt tehát az ukrainai magyarok közel 90%-a igényelhetette.

Kevésbé volt pozitív fogadtatása a 2011. január 1-én hatályba lépett és gyakran csak kettős állampolgársági törvényként hivatkozott egyszerűsített honosításnak. A magyar állampolgárság határon túliak számára történő egyszerűsített elérhetővé tételét Kijev elutasítóan fogadta, ugyanis Ukrajna nem ismeri el, bár nem is tiltja⁷ a kettős

---

² Uo. 407.

³ Bárdi Nándor: *A budapesti kormányzatok...*, i. m., 2008, 368-375

⁴ Fedinec Csilla: *Ukrajna helye Európában...*, i. m., 2012, 109.

⁵ Milován Orsolya: *Magyarország és a határon túli magyarok...*, i. m., 2010, 415.

⁶ All-Ukrainian Population Census 2001.

⁷ Brenzovics: *sem az ukrán...*, i. m., 2015.

állampolgárságot. Noha a szankcióként alkalmazható ukrán állampolgárságtól való megfosztás mikéntje nem szabályozott,⁸ a jogi helyzet tisztázatlansága konfliktuspotenciált úgy mind az államközi kapcsolatokban, mint a mindennapi életben. Az újonnan magyar állampolgárságot szerzett ukrán állampolgárok védelmére hivatkozva nincs elérhető. Becslések alapján azonban az ukrainai magyarság igen számottevő része élhetett a lehetőséggel. 2015 februárjáig Potápi Árpád nemzetpolitikáért felelős államtitkár elmondása szerint összesen 710.000 fő igényelt és 650.000 fő kapott magyar állampolgárságot az egyszerűsített honosítási eljárás keretében. 14%-uk származott Nyugat-Ukrajnából⁹, azaz ez Ukrajnából 91.000 főt jelentene. 2015 júliusáig pedig összesen már 124.750 jelentkezést adtak be ukrán állampolgárok.¹⁰

A kárpátaljai magyarság helyzete kapcsán érdemes kiemelni a kisebbség parlamenti képviseletének alakulását mint olyan ügyet, aminek elősegítéséért egyes magyarországi politikai erők is nyíltan lobbiztak az évek során. Míg az 1994-es, 1998-as és a 2002-es parlamenti választásokon mindhárom alkalommal sikerült magyar képviselőt is bejuttatni az ukrán parlamentbe, addig a 2006-os és a 2007-es előrehozott választásokon a két önállóan induló magyar párt (a Kovács Miklós vezette Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség – Ukrajnai Magyar Párt és a Gajdos István elnöklete alatt futó Ukrajnai Magyar Demokrata Párt) közül már egyik sem járt sikerrel. A helyzet érdekessége, hogy a 2004-es elnökválasztás első fordulója után, Orbán Viktor volt miniszterelnök jelenlétében és külső támogatásával Kovács Miklós szövetséget kötött Viktor Juscsenkoval azért az ígéretéért cserébe, miszerint elnökké választása esetén garantálni fogja többek között a magyar kisebbség parlamenti képviseletének megoldását.¹¹ Míg a magyar támogatás a második, majd a Narancsos Forradalom után újra megrendezett utolsó elnökválasztási fordulón is győzelmet hozott Juscsenkonak Kárpátalján, addig az általa tett ígéretek elnöki mandátuma alatt nem teljesültek.

---

⁸ Herner-Kovács Eszter – Illyés Gergely – Rákóczi Krisztián: *Külhoni szavazatok...*, i. m., 2014, 19.

⁹ *Over 700,000 apply...*, 2015.

¹⁰ *Az állampolgárság-üzlet nem szűnt meg...*, i. m., 2015.

¹¹ Fedinec Csilla: *Ukrajna helye Európában...*, i. m., 2012, 111.

A parlamenti képviselő kérdésére a 2012-es parlamenti választásokra sem vesztette el az aktualitását. Ekkor Orbán Viktor már miniszterelnökként egyeztetett az ukrán féllel, ám a háttéralku nem jött létre, mivel a KMKSZ által ambicionált magyar választási körzet helyett a Viktor Janukovics ukrán elnök vezette Régiók Pártja csak bejutásra esélyes listás helyet ajánlott a kárpátaljai magyarság képviselőjének.¹² Míg a KMKSZ nem, a Janukovicsot már korábban is támogató Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség élt a listás lehetőséggel, így 2012-ben végül Gajdos István jutott be a Radába a Régiók Pártja színeiben. Bár a magyar választási körzet kialakítása ismét megoldatlan maradt, figyelemreméltó a magas szintű kormányközi magyar-ukrán egyeztetés a magyar körzet létrehozásáról. Az Orbán-kormány ilyen irányú aktivitása a határon túli magyar kisebbséget támogató nemzetpolitika 2010-et követően megerősített intézményi és pénzügyi keretei között értelmezendő.¹³

A magyar-magyar kapcsolatok hangsúlyosabbá válása mellett a külpolitikában az ún. Keleti Nyitás hozott még változást 2010-et követően. Ennek keretében Moszkva kiemelt stratégiai partnerként jelent meg Magyarország külkapcsolataiban, és az Oroszországgal való kereskedelmi kapcsolatok bővítése vált a bilaterális viszony egyik elsődleges céljává. Ezzel szemben az Ukrajnával való viszony alapvetően Magyarország orosz energia-importtól való függésének kontextusában alakult. A 2011-ben elfogadott külkapcsolati stratégia kimondottan hivatkozik az elmúlt évtized ukrán-orosz gázvitáira, melyek rámutattak Magyarország földgázfüggőségére.¹⁴ Ezek fényében az Orbán-kormány nagy hangsúlyt helyezett a diverzifikációra, és elkötelezetten támogattott több olyan vezetékek-projektet (Nabucco, Déli Áramlat, majd később a Török Áramlat és a Tesla), melyek elkerülnék Ukrajnát. Az új vezetékekért való lobbizással párhuzamosan az Orbán-kormány nyílt tender helyett a magyarországi elektro-

---

¹² Uo. 118.

¹³ A kárpátaljai magyarság parlamenti választásokon való szereplése természetesen a közösség helyzetének csak egy dimenzióját írja le, ám ez az, ami mára kormányközi szinten is figyelmet kapott, így jelen áttekintés szempontjából relevánsnak tekinthető. A magyarság helyzete szempontjából kritikus kérdés még többek között a nyelvhasználat vagy akár a kisebbségi oktatás is, ám ezekre jelen elemzés keretei között nem térünk ki.

¹⁴ Külügyminisztérium, *Magyar külpolitika az uniós elnökség után...*, i. m., 2011, 12.

mos áramfogyasztás felét előállító paksi atomerőmű kibővítéséről is tárgyalásokat indított Oroszországgal. Ennek eredményeként került aláírásra 2014 januárjában egy, a paksi bővítésről és az ezt lehetővé tevő 10-12 milliárd eurós orosz hitelről szóló szerződés. Bár a kormányzati kommunikációban ez is mint a diverzifikáció eszköze jelenik meg, a megállapodás évtizedekre jelentősen eladósítja Magyarországot Oroszország irányába, és energetikai téren is növeli a Moszkvától való függést.

A magyar-orosz kapcsolatok tehát 2014-re sokkal erősebbek lettek, mint a kétoldalú viszony az EU Keleti Partnerség programjának kulcsországával, Ukrajnával. Bár hivatalosan az Orbán-kormány is támogatta a 2009-ben induló kezdeményezés keretében szorgalmazott ukrajnai politikai és gazdasági reformfolyamatokat, az ezeket elősegítő támogatásokban regionális összehasonlításban nem járt élen. Ukrajna 2004 óta projektpartnerként, ám együttműködési stratégia nélkül szerepelt a magyar nemzetközi fejlesztési együttműködés (NEFE) kedvezményezettjei között. Az együttműködés első évtizedében végrehajtott és a Külügyminisztérium éves beszámolóiban ismertetett projektek a közigazgatás és helyi igazgatás megerősítésére, európai sztuenderdek átvételére, a közbiztonság és határőrizet megerősítésére, valamint a civil társadalom fejlesztésére fókuszáltak – kiemelkedő arányban Kárpátalján.¹⁵

Az EU Keleti Partnerség programjának indulása óta az Ukrajnának folyósított ODA összege ugyan emelkedett, de a Külügyminisztérium éves beszámolója alapján kimutatható, hogy a növekedés jelentős hányadát kimondottan a nemzetpolitika keretében a Bethlen Gábor Alap (BGA) által a kárpátaljai magyarságnak nyújtott, majd hivatalos fejlesztési támogatásként (ODA) elszámolt források tették ki. Bár e források hasznosításának kétségkívül lehet fejlesztési relevanciája (például oktatási, egészségügyi területen), nemzetpolitikai eszközről lévén szó ennek fő célja a magyar közösség megőrzésének támogatása és életkörülményeinek javítása.¹⁶ A támogatási keret tehát nem a NEFE célrendszerét követi, prioritásai között továbbá

---

¹⁵ Végh Zsuzsanna: *Visegrad Development Aid...*, i. m., 2014, 25.

¹⁶ A fejlesztési relevancia feltárását nem segíti továbbá az sem, hogy az éves NEFE-beszámolók nem tartalmaznak tételes, projekतालapú elszámolást, illetve arról sem áll rendelkezésre információ, hogy a BGA által kifizetettek közül mely tételek kerültek ODA-ként elszámolásra.

nem szerepel a Keleti Partnerség kontextusában különösen jelentőssé váló demokratikus átmenet során szerzett tapasztalatok átadása sem.¹⁷ A Keleti Partnerséghez lazán kapcsolódik a Magyarország és Kárpátalja között Keleti Partnerség Fejlesztési Együttműködés Kárpátalján néven 2012-ben elindult együttműködési program,¹⁸ melynek keretében energiatakarékossági céllal, közös pénzügyi támogatással kerültek felújításra túlnyomórészt magyar, kárpátaljai oktatási, egészségügyi és szociális intézmények. A program névleg ugyan hivatkozik az EU együttműködési keretére, de ez csak „egybeesés.”¹⁹ A program EU-s forrásokat nem tartalmaz, és szemben a hat országot felölelő uniós kerettel ez kimondottan csak Ukrajnára, azon belül is csak Kárpátaljára korlátozódik.

Összegezve elmondható, hogy a 2013-as majdani tüntetések kezdetekor a magyar-ukrán kapcsolatokat nem a Budapest-Kijev viszony, hanem a fejlődő orosz és a kárpátaljai magyarsággal kiépült együttműködés határozta meg. A kárpátaljai magyarsággal való kapcsolatok ekkorra a magyar kormány szemében egyértelműen elsőbbséget élveztek Kijevvel szemben mind szimbolikus értelemben, mind az országnak nyújtott támogatás terén. Ugyan az Orbán-kormány politikai szinten egyértelműen támogatta Ukrajna EU-hoz való közeledését és demokratizációját, az országban ténylegesen jelentkező pénzügyi és fejlesztési támogatások növekedése mögött nemzetpolitikai megfontolások álltak. Ezt bizonyítja egyrészt a Bethlen Gábor Alap Kárpátalján elköltött forrásainak növekedése, másrészt a Külügyminisztérium saját fejlesztési forrásainak Kárpátaljára való allokációja. A 2014 februárjában kezdődő orosz agresszió pedig akkor érte Magyarországot, amikor épp a magyar-orosz kapcsolatok elmélyítésén és az Ukrajnától független energiaellátás lehetőségeinek megteremtésén munkálkodott.

II. Kormányzati reakciók a Majdan után

A Majdanon folyó tüntetések kezdetét követően egészen az Mikola Azarov vezette kormány lemondásáig gyakorlatilag fennakadás

---

¹⁷ Vö. Végh Zsuzsanna: *Policy Coherence for Development...*, i. m., 2015.

¹⁸ Külügyminisztérium: *Jelentés Magyarország 2012. évi...*, i. m., 2013, 24.

¹⁹ Interjú a magyar Külügyminisztérium munkatársával, Budapest, 2015 augusztusa.

nélkül folytak a magyar-ukrán bilaterális kapcsolatok mind kormányközi vonalon, mind közvetlenül Kárpátaljával. 2013 decemberében került sor például az ukrán-magyar gazdasági vegyesbizottság első ülésére,²⁰ 2014 januárjában pedig Németh Zsolt külügyi államtitkár még egyeztetett Olekszandr Ledidával, Kárpátalja megye kormányzójával a megyében folyó, magyar és helyi támogatást is élvező fejlesztési együttműködésről, illetve a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola helyzetéről.²¹ A Kijevben kibontakozó helyzetet a magyar kormány elsősorban belpolitikai válságként értelmezte és hangsúlyozta, hogy annak rendezéséhez mindenekelőtt párbeszédre van szükség. Mint a Keleti Partnerség támogatója, a kormány képviselőiben több miniszter és államtitkár is többször reményét fejezte ki, hogy Ukrajna idővel folytatja majd az európai integrációhoz való közeledést. Az események eszkalálódását követően a magyar kormány, a visegrádi országokkal ekkor még teljes egyetértésben, többször elítélte az erőszak alkalmazását és párbeszédre buzdította a feleket. A 2014. januári eseményeket viszont már úgy értékelte Budapest, hogy az komoly destabilizáló hatással lehet a térségre és konkrét következményekkel Magyarországra is. Ennek eredményeként állt fel a Belügyminisztérium vezetése alatt egy operatív törzs 2014. január 30-án.²²

A januári és februári események (a kijevi tüntetések, az ukrán kormány bukása, az új kormány megalakulása) során a magyar kormányzati kommunikáció részéről kiemelt figyelmet kapott az ukrán nacionalizmus esetleges megerősödése és a kisebbségek ellen fordulása miatt jelentkező aggodalom, illetve konkrétan a magyar kisebbség számára kedvezőnek értékelt nyelvtörvény ukrán parlament általi eltörlése. Noha ez a döntés a későbbiekben nem lépett érvénybe, a magyar kormány részéről komoly jelentősége volt az ügynek: a kormány több tagja is megszólalt ezzel kapcsolatban, beleértve a miniszterelnököt is. Ezzel szemben a február végétől a Krím-félszigeten kibontakozó, annak 2014. március 18-i orosz annektálásával végződő helyzetet szinte csak a Külügyminisztérium kommentálta – eleinte gyakorlatilag napi szinten. A Külügyminisztérium a történeteket Ukrajna szuverenitásának megsértéseként értékelte és felszólított a

---

²⁰ *Megtartották a magyar-ukrán...*, i. m., 2013.

²¹ *Németh Zsolt és Olekszandr Ledida megbeszélése...*, i. m., 2014.

²² *A Belügyminisztérium közleménye*, 2014.

békés, tárgyalásos megoldásra, orosz agresszióról azonban csak a március 3-i EU külügyminiszteri közös határozat megjelenése után kezdett beszélni, mely konkrétan hivatkozott az orosz fegyveresek által elkövetett agresszióra.²³ A krími népszavazást a minisztérium még annak napján, 2014. március 16-án elítélte és illegitimnek nyilvánította,²⁴ de az orosz annektálás esetében ezt a lépést csak másnap délután tette meg.²⁵ Míg a majdani tüntetések és a krími fejlemények is folyamatos figyelmet és gyakori említést kaptak a Külügyminisztérium részéről, a Kelet-Ukrajnában 2014. április közepén kezdődő destabilizációval, szeparatista törekvésekkel, majd később az egyértelmű orosz agresszióval kapcsolatban már sokkal kevesebb konkrét közlemény került fel a kormányzati portálra.

Orbán Viktor magyar miniszterelnök először csak 2014. március 4-én kommentálta a krími helyzetet és akkor is csak egy sajtótájékoztatón elhangzott kérdésre adott válaszában. Szemben a Külügyminisztérium kezdeti kommunikációjával Orbán Viktor azt hangsúlyozta, hogy Magyarország számára az ukrajnai konfliktus során a magyar kisebbség védelme élvez elsőbbséget. Ukrajna függetlenségéről és területi szuverenitásáról csak másodsorban beszélt.²⁶ A miniszterelnök részéről elhangzó nyilatkozatok a későbbiekben is a kisebbség védelmét helyezték a középpontba, azt azonosítva a legfontosabb kérdésként Magyarország számára. Ennek kapcsán Orbán Viktor egyik legfontosabb megnyilatkozása a 2014. májusi miniszterelnöki eskütételt követő beszéde,²⁷ melyben kifejtette, hogy a kétszáz ezres (sic!) kárpátaljai magyarságnak meg kell kapnia a kettszáz állampolgárságot, a közösségi jogok teljességét és az öngazgatás lehetőségét. Egy későbbi televízióinterjúban a miniszterelnök már kimondottan autonómiáról beszélt, ám a forma megválasztását a kárpátaljai magyarság feladataként azonosította.²⁸ Bár egyes vélemények szerint a beszédnek az Európai Parlamenti választásokra készülve elsősorban belpolitikai üzenete volt,²⁹ annak fogadtatása Ukrajnában korántsem volt pozitív: az ukrán külügy bekérte a magyar

---

²³ Council of the European Union, *Council conclusions on Ukraine*, 2014.

²⁴ *Illegitim a krími népszavazás...*, i. m., 2014.

²⁵ *A Külügyminisztérium jogellenesnek tekinti...*, i. m., 2014.

²⁶ *Orbán Viktor: békét akarunk...*, i. m., 2014.

²⁷ *Orbán Viktor beszéde...*, i. m., 2014.

²⁸ *Orbán Viktor újra kiállt...*, i. m., 2014.

²⁹ Rác András, *Divided Stands the Visegrad?...*, i. m., 2014, 7.

nagykövetet, és magyarázatot kért a miniszterelnök szavaira.³⁰ Kijevből nézve a nemzetiségi szempontokra összpontosító magyar retorika egybecsengett az oroszral, ami azt az érzést keltette, hogy a krími és kelet-ukrajnai után Magyarország kvázi „második frontot nyit” és „egy csapatban játszik Oroszországgal”.³¹ A közép-európai partnerek közül Lengyelország fogadta a legkritikusabban a bejelentést, Donald Tusk miniszterelnök kimondottan szerencsétlennek és nyugtalanítóknak nevezte Orbán szavait.³² Ehhez érdemes hozzátenni, hogy Martonyi János külügyminiszterként 2014 márciusában még arról beszélt, hogy a kárpátaljai magyar közösségben ezen a ponton nem volt jelen az autonómiaötkvés, és felelőtlenség lenne ezt kívülről kezdeményezni.³³

Az MH17-es repülőgép lelövése volt Navracsics Tibor külügyminiszteriségének első ukrán szempontból jelentős eseménye, mely maga után vonta az uniós szankciók harmadik körét. Az Oroszországgal szemben bevezetett EU-szankciók kapcsán a magyar álláspont a kezdetektől az volt, hogy külön kell kezelni a politikai konfliktust és a gazdasági kapcsolatokat. Így bár a későbbiekben egyértelműen Orbán Viktor vált a szankciók egyik legfőbb ellenzőjévé és kritikusává az EU-n belül, az első két körben alkalmazott politikai szankciók (az Oroszországgal való vízumtárgyalások és az új EU-orosz megállapodás tárgyalásainak felfüggesztése, beutazási tilalmak és vagyonbefagyasztások) kapcsán Magyarország még nem fogalmazott meg kritikát.³⁴ A harmadik, gazdasági fázissal kapcsolatban azonban egyértelműen azok elkerülése lett volna a célja, a kormányzati álláspont szerint azok bevezetése ugyanis különösen negatívan érintette volna Magyarországot. A harmadik körös szankciókat Orbán Viktor számos alkalommal nyilvánosan és erőteljesen bírálta már elfogadásuk után is, általában azt hangsúlyozva, hogy azok nem oldják meg az ukrajnai helyzetet, és többet ártnak az EU-nak, mint Oroszországnak. Egyik ismertté vált rádióinterjújában kimondottan úgy fogalmazott, hogy az EU a szankciókkal „lábón lötte magát.”³⁵ Az Orbán-kormány szankciókkal kapcsolatos folyamatos kritikája

---

³⁰ *Kiakadtak az ukránok...*, i. m., 2014.

³¹ Interjú az ukrán Külügyminisztérium munkatársával, Kijev, 2015 július.

³² *Orban upsets neighbours...*, i. m., 2014.

³³ *Martonyi: mihamarabb alá kell írni...*, i. m., 2014.

³⁴ *Az Ukrajnához fűződő magyar érdek változatlan...*, i. m., 2014.

³⁵ *Orbán Viktor a Kossuth Rádió...*, i. m., 2014.

sok ellenérzést váltott ki az Unióban,³⁶ és szimbolikusan mindenképpen gyengítette az EU egységét. A még friss paksi szerződéssel a háta mögött a magyar kormány számára kimondottan kényes volt az Oroszországgal szembeni állásfoglalás, és ebben a helyzetben külön aggodalomra adhatott okot, hogy az esetleges szankciók érintik-e valamilyen formában a szerződést, illetve annak megvalósítását, például az orosz bankoktól való hitelfelvétel esetleges letiltásával. Magyarország mozgásterének határait jelzi ugyanakkor, hogy a hangozó tiltakozás ellenére Budapest minden körben megszavazta a szankciók bevezetéséről és meghosszabbításáról szóló uniós döntést. Kijev ez utóbbit tekinti az ukrainai helyzet kezeléséhez való leghasznosabb magyar hozzájárulásának.³⁷

Az EU-s szankciókra válaszul bevezetett ellenszankciók érvénybe lépését követően is rendszeres, esetenként (agrár- és külügy)miniszteri szintű egyeztetések zajlottak Oroszországgal egyrészt a kereskedelmi kapcsolatok kiszélesítéséről a szankciók és ellenszankciók által nem érintett területeken,³⁸ másrészt a szankciók utáni időszakról. Szijjártó Péter külügyminiszterségének 2014 őszi kezdetét követően a gazdasági szempontok még hangsúlyosabban, az Ukrajna gazdasági stabilitása iránti igény pedig új retorikai elemként jelentek meg. 2014. szeptember 1-ével jött létre az „Oroszország által elrendelt embargóból fakadó külgazdasági intézkedésekért felelős miniszteri biztos” pozíciója a Külgazdasági és Külügyminisztériumban. A (gazdasági) kapcsolatok elmélyítésének folytatására irányuló kormányzati törekvésnek pedig jó példáját adja a 2015 áprilisában megnyílt kazanyi főkonzulátus, amely már a régiókkal való kapcsolatok kiépítésére való törekvést is jelzi.

A szankciók ellenzése a régióban egyértelműen a magyar kormány részéről volt a legerőteljesebb, annak ellenére is, hogy a magyar gazdaságot alapvetően csak az ellenszankciók érintik. A kettő egybemosása általános jellemzője az erről szóló kormányzati diskurzusnak. A külpolitikával döntéshozói, gyakorlati vagy elemzői szinten foglalkozó közösség körében 2015 júliusa és szeptembere között készült, *Trends of Visegrad Foreign Policy* című közvéleménykutatás is azt mutatja, hogy a magyar külpolitikai elit

---

³⁶ *Válasz Orbánnak...*, i. m., 2014.

³⁷ Interjú az ukrán Külügyminisztérium munkatársával, Kijev, 2015 júliusa.

³⁸ *Magyarország és Oroszország...*, i. m., 2014.

kevésbé elkötelezett a szankciók fenntartása mellett, mint a többi visegrádi ország. A válaszadók mindössze 45,3%-a gondolja úgy, hogy az uniós szankciókat Oroszország Krimről való kivonulásáig fenn kell tartani, szemben a régiós 61,2%-os átlaggal. A minszki megállapodás teljesítéséhez 84,6% kötné a szankciók feloldását. Régiós átlagban ez a válaszadók 82,7%-ának szemében lenne eleendő. Átlagosan a régió válaszadóinak 10,1%-a oldaná fel azonnal a szankciókat, míg Magyarországon ezt a lépést 16,5%-a támogatná.³⁹

A magyar kormánnyal szembeni legerősebb nemzetközi kritikát Vlagyimir Putyin orosz elnök 2015. február 17-i budapesti látogatása váltotta ki, melyen többek között a 2015-ben lejáró magyar-orosz hosszú távú gázszerződés és a Magyarország által fel nem használt gáz státusa volt a téma. Nem ez volt Putyin első látogatása uniós fővárosban az ukrainai válság kezdete óta (2014 júniusában Bécsben járt), de a szankciók harmadik körének bevezetése óta eltelt fél évben az orosz elnököt más kormányfő még nem fogadta az Unióban, így a vizit mindenképp rendkívülinek számított. A látogatást megelőzően, vélhetőleg a diplomáciai károk mérséklése céljából, Orbán Viktor egy rövid munkalátogatás keretében találkozott Petro Porosenko ukrán elnökkel Kijevben, majd február 19-én Varsóba is ellátogatott. A varsói találkozón Ewa Kopacz lengyel miniszterelnök kimondottan hűvösen fogadta őt, és felhívta a figyelmét arra, hogy a történelem során sem Magyarország, sem Lengyelország nem járt jól, amikor az erő felülkerekedett a nemzetközi jogon, valamint emlékeztetett, hogy a visegrádi egység elengedhetetlenül fontos Ukrajna szempontjából.⁴⁰ A vizit egyértelműen diplomáciai kudarcként volt értékelhető.

Az Orbán-kormány ellen megfogalmazott kritikát erősítette az időzítés is, ugyanis a második minszki megállapodás február 12-i megkötése és a február 15-én életbelépett tüzszünet ellenére a kelet-ukrainai, oroszok által támogatott szeparatisták még Putyin látogatása idején is ostrom alatt tartották Debalcevét és az ottrékedt ukrán katonákat. A találkozó azonban a közvetlen körülmények nélkül is jól illeszkedett a magyar diplomácia Oroszországgal való kapcsolat-építésébe, így az nem önmagában, hanem a paksi megállapodás, a Déli Áramlat (és annak Ukrajnát elkerülő volta) melletti kiállítás,

---

³⁹ *Trends of Visegrad Foreign Policy...*, i. m., 2015.

⁴⁰ *Hungarian PM Orbán in Warsaw...*, i. m., 2015.

valamint a szankciók hangos ellenzésének kontextusában értelmezendő. Noha Budapesten Magyarország számára kedvező megállapodás született a korábban szerződött, de le nem hívott gázmennyiség későbbi felhasználásáról, ehhez a fajta megállapodáshoz az adott nemzetközi kontextusban nem feltétlen szükségeltett ilyen magas szintű kétoldalú találkozó. A vizit Magyarország európai megítélésén egyértelműen rontott, míg Putyin sikeresen tudta demonstrálni, hogy az Európai Unió maga sem egységes Oroszország megítélésében. Effajta erődemonstrációra Budapestnél alkalmasabb partnert 2015 elején nem talált volna Moszkva.

A vizsgált időszakban a kárpátaljai magyarság kapcsán a magyar kormány kommunikációjának, ahogy azt már fentebb is megjegyeztük, fontos eleme volt a kisebbségi jogokért való kiállás, azok számonkérése Kijeven, a már említett nyelvtörvény miatti aggodalmak közlése, valamint a magyar kisebbség képviselőinek megerősítése – legyen szó akár autonómiáról, akár a közösség parlamenti képviselőiről. A 2014. májusi elnökválasztást megelőzően a KMKSZ vezetője, Brenzovics László választási megállapodást kötött Petro Porosenko későbbi elnökkel,⁴¹ aki ebben garantálta, hogy megerősíti a magyarok érdek- és politikai képviselőit. Ezt követően a magyar-magyar kapcsolatokban is Brenzovics lett az elsődleges partner Budapest számára, és a magyar kormány vele együttműködésben igyekezett lobbizni a magyarok képviselőinek ügyében a parlamenti, majd később a helyhatósági választásokat megelőzően. A Porosenkóval kötött választási megállapodás kitért a magyar többségű választási körzet létrehozására is, ám 2014 őszén erre ismét nem került sor. A magyar kormány ezt a kárpátaljai magyarok jogainak durva megsértéseként értékelte,⁴² ám a későbbiekben üdvözölte, hogy Brenzovics László Porosenko listájáról végül bejutott a Radába.

III. Magyar támogatás Ukrajnának

Az Ukrajna számára a Janukovics-kormány bukását követően nyújtott segítség fókuszát tekintve alapvetően annak két fő dimenzióját érdemes vizsgálni: egyrészt az Ukrajna reformszükségeire adott

---

⁴¹ *Választási megállapodást kötött...*, i. m., 2014.

⁴² *Elfogadhatatlan az ukrán...*, i. m., 2014.

válaszokat, ami főként fejlesztési támogatás és technikai segítségnyújtás formájában nyilvánulhat meg, másrészt közvetlenül a biztonsági helyzet kezelését és a humanitárius következmények enyhítését célzó támogatást. Ezeken belül is érdemes áttekinteni a politikai és szimbolikus, fejlesztési, humanitárius és szociális, pénzügyi, illetve a katonai és rendvédelmi támogatásokat. Az ukrán helyzet kontextusában az ország geopolitikai helyzetéből kifolyólag pedig fontos még megemlíteni az energiaellátás támogatását is. Meg kell jegyeznünk, hogy Ukrajna támogatása 2014-15 során nem korlátozódott a magyar kormányra: civil szervezetek, egyházak, állampolgárok egyénileg, továbbá önkormányzatok is hozzájárultak általában a humanitárius segítségnyújtáshoz. Ezeknek a támogatásoknak az összegzése túlmutat a jelen tanulmány keretein, csak annyiban foglalkozunk velük, amennyiben közvetlen kormányzati relevanciával is bírnak, például abban az esetben, ha a magyar kormány segítette a segélyek célba juttatását.

Ahogy a reakciók áttekintéséből kitűnt, a magyar politikai nyilatkozatok meglehetősen vegyes képet festettek. Miközben az Ukrajna területi integritásáért való felszólalás állandó eleme volt a magyar kormányzati kommentároknak, az agresszor Oroszországgal szembeni fellépés ellenzése és az oroszra hajazó magyar nemzetpolitikai retorika aláásta egy esetleges támogató kép kialakulásának lehetőségét, valamint nem segítette az új kijevi vezetés Budapestbe vetett bizalmának megerősödését. Míg az Oroszországgal való kapcsolatokban a magyar álláspont Ukrajna szempontjából problematikus volt, az ukrán reformtörekvéseket és az EU felé való elköteleződést Magyarország egyértelműen támogatta, legalábbis retorikai szinten: Budapest az EU-ukrán társulási megállapodást már 2014 decemberében ratifikálta, a 2015. májusi rigai csúcson pedig a miniszterelnök is felszólalt az azonnali vízumliberalizáció mellett.⁴³

A reformtörekvések támogatásának lehetősége azután vált a gyakorlatban is realitássá, miután a 2014-es elnökválasztást követően valamelyest stabilizálódtak a belpolitikai viszonyok, és aláírásra került a társulási megállapodás az Unióval. Az EU saját ún. Support Groupja, ami az ukrán szükségleteket és az uniós, illetve tagállami támogatásokat koordinálta, szintén csak 2014 júliusában állt fel. A 2014-es év nemzetközi fejlesztési tevékenységéről készült beszámo-

---

⁴³ *Az ukránok vízumkérdését...*, i. m., 2015.

ló tanúsága szerint Magyarország sem reagált gyorsabban: fejlesztési téren a már korábban megkezdett vagy támogatottnak ítélt programok folytatódtak az új helyzetre való szembetűnő reakció nélkül, a továbbiakban is kárpátjai fókusszal.⁴⁴ A részletes beszámoló szerint kimondottan ukrán szakembereknek Magyarország energetikai téren szervezett egy látogatást, s többek között ukrán szakértők is részt vettek az Állami Számvevőszék korrupcióellenes képzésén, valamint a Belügyminisztérium által a Keleti Partnerségben résztvevő országoknak szervezett, az irreguláris migráció elleni küzdelemmel kapcsolatos programon.⁴⁵

A magyar kormány 2014. december 19-én Szijjártó Péter külügyminiszter kijevi látogatásakor ajánlotta fel szakértői segítségként az átmenettel és kormányzati reformokkal kapcsolatos magyar tapasztalatok átadását.⁴⁶ A kijevi látogatást mindössze néhány nappal előzte meg a visegrádi országoknak az a megállapodása, ahol „felosztották” egymás közt a támogatásra szoruló ukrán szektorokat, és ahol Magyarország a kis- és középvállalkozások fejlesztésének, valamint a Mély és Átfogó Szabadkereskedelmi Megállapodás (Deep and Comprehensive Free Trade Agreement, DCFTA) végrehajtásának segítségét vállalta magára.⁴⁷ Mindkét téma jól illeszkedik a külgazdaságot a külpolitika központjába helyező kormányzati törekvéshez. A Kijevben átadásra került kontaktlistát a magyar ágazati minisztériumokban fellelhető átmeneti tapasztalatokkal kapcsolatban az ukrán külügy eljuttatta az ukrán ágazati minisztériumoknak. Amennyiben ennek nyomán 2015 során kialakult szakmai egyeztetés az ukrán és a magyar felek között, az már az ágazati minisztériumok szintjén folyhat, ugyanis egyik külügyminisztérium sem tudott konkrét együttműködést példaként felidézni.⁴⁸ Az együttműködés meglétét a 2015-ös évről készülő és az ágazati együttműködéseket is összesítő nemzetközi fejlesztési együttműködési beszámoló tudja majd megerősíteni vagy cáfolni.

---

⁴⁴ Külgazdasági és Külügyminisztérium: *Jelentés a Kormány részére...*, i. m., 2015, 24-25.

⁴⁵ Külgazdasági és Külügyminisztérium: *Jelentés a Kormány részére...*, i. m., 2015, 73-74.

⁴⁶ *Magyarországnak stabil...*, i. m., 2014.

⁴⁷ *Slovakia and V4...*, i. m., 2014.

⁴⁸ Interjú az ukrán Külügyminisztérium és a magyar Külgazdasági és Külügyminisztérium munkatársaival, Kijev, 2015 júliusa és Budapest, 2015 augusztusa

Míg technikai segítségnyújtásnak kormányzati szinten 2015 során egyelőre nem sok nyomát találni, az ukrainai magyar fejlesztés tulajdonképpen a zászlóshajójának tekinthető kárpátaljai Keleti Partnerség program 2013 után is folytatódott. 2013 decemberében került aláírásra a program második szakaszáról szóló megállapodás, melyben 2014 végéig mind Magyarország, mint az ukrán partner fél-fél millió dollárt,⁴⁹ majd 2015 januárjában a harmadik szakaszról szóló szerződés keretében Magyarország újabb 155 millió forintot ajánlott fel a régió fejlesztésére.⁵⁰ A megállapodás a társfinanszírozás mértékét nyitva hagyta, és az ukrán megyei költségvetési helyzetre bízta annak definiálását. A szerződés egyúttal kijelölte azt a 63 intézményt is, ahol a konkrétan meghatározott fejlesztések (általában nyílászáró vagy tetőcsere, fűtés, vizesblokkok vagy termék felújítása) 2016 júniusáig be kell, hogy fejeződjenek. Bár a hivatalos közlemények általában a magyar közösség által használt épületek felújítására hivatkoznak, addig magyar diplomaták Kárpátalján arról számoltak be, hogy nem csak magyar intézményekről van szó.⁵¹

A várakozásokkal ellentétben az Ukrainának nyújtott magyar ODA 2014-ben jelentősen visszaesett. A kis megszakítással gyakorlatilag 2009 óta tartó növekedést és a 2013-as 7,91 millió amerikai dollárt követően 2014-ben már csak 1,64 millió dollárt számolt el Magyarország hivatalos fejlesztési támogatásként.⁵² Ennek egyik oka lehet, hogy szemben a korábbi évek gyakorlatával a 2014-es beszámoló már nem listázza a Bethlen Gábor Alap ukrainai kiadásait fejlesztési támogatásként. Tekintve, hogy a korábbi években is a BGA kiadásai tették ki az ukrainai ODA jelentős és növekvő részét, a visszaesés jórészt ennek tulajdonítható. A magyar külügyminisztérium munkatársai ugyanakkor arra is rámutattak, hogy a jelenlegi ukrainai helyzetben a fejlesztési együttműködést marginális kérdésként ítéli meg a magyar adminisztráció. A hangsúly magyar részről sokkal inkább a humanitárius segítségnyújtás felé tolódott el.⁵³

---

⁴⁹ *Félmillió dollárral járul hozzá...*, i. m., 2013.

⁵⁰ *A magyar kormány ügyel...*, i. m., 2015.

⁵¹ Interjú a magyar Külgazdasági és Külügyminisztérium munkatársával, Ungvár, 2015 augusztusa.

⁵² Forrás: OECD

⁵³ Interjú a magyar Külgazdasági és Külügyminisztérium munkatársával, Budapest, 2015 augusztusa

A humanitárius segítségnyújtás tekintetében a kormányzati kommunikáció hangsúlyozza, hogy abból nem csak a kárpátaljai magyaroknak részesülnek, de Kijevben egyértelműen az a benyomás, hogy a magyar segélyeket Nyugat-Ukrajna kapja.⁵⁴ 2014-ben a segélyek első köre a Magyar Ökumenikus Segélyszervezettel (MÖSZ) együttműködésben került felajánlásra: a Majdan egészségügyi önkéntesei részesültek tárgyi és rehabilitációs segítségben.⁵⁵ A szervezet ezt követően a magyar kormánytól függetlenül is aktívan részt vett a humanitárius helyzet könnyítéséhez való hozzájárulásban, többek között koordinációs munkáján keresztül a belső menekültek megsegítésében.⁵⁶ 2014 során a külügyminisztérium saját keretéből összesen 113 690 dollár értékben nyújtott humanitárius támogatást, amiből csak 37 977 dollár köthető egyértelműen kárpátaljai (bereg-szászi) programokhoz, míg 64 483 dollár kimondottan a Majdanon történt erőszakra adott válasz.⁵⁷

2015-ben az Emberi Erőforrások Minisztériuma adománygyűjtő felhívására a Karitatív Tanács tagszervezetei (a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Katolikus Karitás, a Magyar Vöröskereszt, a Magyar Református Szeretetszolgálat és a Baptista Szeretetszolgálat), illetve néhány további vallási szervezet csatlakoztak az Ukrajna számára folyó gyűjtéshez. Májusban az összegyűlt adományokból 8 kamionnyi, 100 millió forint értékű tárgyadományt indítottak Ukrajnába. Ennek fele Kárpátaljára, másik fele a Kárpátokon túlra érkezett. A segélyszállítmányok kapcsán a kormányzat elsődleges feladata volt a konvoj útját megszervezni, és megszerezni a szükséges engedélyeket az ukrán féltől. Ennek kapcsán minisztériumi és civil szereplők is panaszkodtak az ukrán adminisztráció szervezetlenségére és nehézkességére, ami megnehezítette a segélyszállítmányok célba juttatását. Ám civil részről pozitívként könyvelték el, hogy 2015 nyarára már elég volt helyi szinten jóváhagyni a segély érkezését, nem kellett Kijevre várni.⁵⁸

---

⁵⁴ Interjú az ukrán Külügyminisztérium munkatársával, Kijev, 2015 júliusa.

⁵⁵ *Takács Szabolcs fogadta...*, i. m., 2014.

⁵⁶ *Elindult az eddigi...*, i. m., 2015.

⁵⁷ Külgazdasági és Külügyminisztérium: *Jelentés a Kormány részére...*, i. m., 2015, 78-79.

⁵⁸ Interjú a magyar Külgazdasági és Külügyminisztérium és egy kárpátaljai civil szervezet munkatársával, Kijev, 2015 júliusa és Ungvár, 2015 augusztusa.

A folyamatosan romló ukrain gazdasági helyzetre válaszul a magyar kormány a 1219/2015. (IV. 17.) Korm. határozatban 650 millió forintot különített el a 2015-ös évre a kárpátaljai magyarság számára, melyből 486 millió forintot 2.000 pedagógus jövedelem kiegészítésére, 116 millió forintot 4.000 óvodás korú gyermek étkeztetésére, 50 millió forintot pedig lelkészek munkájának segítésére tervezett fordítani. 2015 őszén ez a támogatás tovább bővült, és a kedvezményezett körbe bekerültek a zeneiskolákban oktató pedagógusok, magyar orvosok és diplomás egészségügyi dolgozók is.⁵⁹ Ezeken felül a Katolikus Karitásztal segítésével a kormány egy éven át összesen 85 millió forint értékben biztosított rendszeres segílyt rászoruló kárpátaljai családoknak.⁶⁰ Kiemelendő még a szintén 2015-ben indult Erzsébet tábor program, melynek keretében a magyar kormány 3 000 kárpátaljai magyar gyermek üdülését finanszírozta Zánkán, továbbá az a program, melynek keretében 660 olyan ukrain gyermek táborozhatott a Velencei-tónál, akiknek az édesapja elesett a fronton vagy még mindig ott harcolt.⁶¹ Ezekhez hasonlóan sor került továbbá 108 ukrain gyermek kárpátaljai üdülésének megszervezésére is.⁶²

A 2014-15 során felajánlott segílyeket és várhatóan annak elszámolható kormányzati támogatásokat megvizsgálva azt látjuk, hogy míg 2014-ben és 2015-ben is voltak olyan segílyszállítmányok, illetve programok, amelyek a Kárpátokon túli lakosságot célozták meg, 2015-től a támogatások terén egyértelműen kárpátaljai túlsúly jelentkezik mind a közvetlen pénzügyi segílyek, mind az üdültetés terén. A 2015-ös hivatalos beszámoló híján az még nem világos, hogy utóbbiakból mi és milyen mértékben kerül majd elszámolásra humanitárius segílyként, ez alapvetően azonban csak technikai kérdés. A programok megjelenése egyértelművé teszi, hogy a magyar kormány számára hol van a hangsúly, és alátámasztja azt a retorikát is miszerint az ukrain konfliktusban Magyarország számára a kárpátaljai magyar kisebbség a legfontosabb. Ezt erősíti továbbá, hogy a magyar kormány 2014-ben további 20 000 euró támogatást adott

---

⁵⁹ *A kárpátaljai magyarságot...*, i. m., 2015.

⁶⁰ *Legalább háromezer...*, i. m., 2015.

⁶¹ *Tíz héten át...*, i. m., 2015.

⁶² Interjú a magyar Külügyminisztérium munkatársával, Ungvár, 2015 augusztusa.

arra, hogy létrejöjjön egy állandó képviselő Ukrajnában a kisebbségi jogok főmegbízottja számára.⁶³ A támogatások összességében tehát a nemzetpolitika azon céljához is illeszkednek, miszerint a határon túli magyarság helyben való boldogulását kell segíteni.

A biztonsági helyzetre adott válaszként Magyarország már 2014-ben 100 000 euróval támogatta a NATO Kibervédelmi Alapján (NATO Cyber Defense Trust Fund) keresztül az ukrainai kapacitásfejlesztést,⁶⁴ és egy összekötőtisztet küldött a kijevi NATO irodába. Felajánlotta továbbá az aknamentesítési munkálatokban résztvevő katonák kiképzését, valamint húsz (főként égési) sérült katona ellátását a budapesti Magyar Honvédség Egészségügyi Központjában.⁶⁵ Utóbbi keret feltöltése azonban 2015 nyaráig még nem járt sikerrel, az ukrán fél csak korlátozottan élt a lehetőséggel.⁶⁶ Magyarország az ukrainai helyzet helyi követésében is aktívan részt vett: az EBESZ misszió munkájához 2014-ben 73 637 dollárral és 2014-15 során számos szakértővel is hozzájárult.⁶⁷ Katonák és fegyverek küldése segítségként a kezdetektől ki volt zárva, ugyanis az nem fért volna össze azzal a magyar állásponttal, miszerint a konfliktust tárgyalásos úton kell megoldani, annak katonai megoldása nincs.

Végezetül Magyarország erős hangsúlyt fektetett annak kommunikációjára, hogy az ország reverz gázszállítással is segíti Ukrajna energiaellátását. Bár ez természetesen fontos hozzájárulás az ország energiabiztonságához, a szállítás már 2013-ban is folyt (akkor sem váltotta ki Oroszország szimpátiáját), így ez önmagában nem a Majdant követő eseményekre adott reakció. Az ellátás alapvetően piaci tranzakciók alapján történt és történik, ahogy azt mind a magyar, mind az ukrán diplomácia megerősítette. Alekszej Miller 2014. szeptember 22-i látogatása⁶⁸ után viszont hirtelen leállításra került az Ukrajna felé irányuló gázszállítás a beregdaróci vezetéken arra hi-

---

⁶³ *Magyarországnak alapvető érdeke...*, i. m., 2014.

⁶⁴ *A magyar kormány továbbra is...*, i. m., 2014.

⁶⁵ A felajánlások a wales-i NATO csúcson történtek. Ekkor Magyarország első körben tíz sebesült katona ellátására tett felajánlást. A szám később bővült húszra. L. *Hende Csaba a NATO-csúcsról...*, i. m., 2014.

⁶⁶ Interjú a magyar Külgazdasági és Külügyminisztérium munkatársával, Kijev, 2015 júliusa

⁶⁷ Külgazdasági és Külügyminisztérium: *Jelentés a Kormány részére...*, i. m., 2015, 55.

⁶⁸ *Orbán Viktor a Gazprom vezetőjével egyeztetett...*, i. m., 2014.

vatkozva, hogy a magyarországi gáztározók nincsenek feltöltve a téli időszakra. A probléma nem önmagában a gázszállítás leállítása volt, hanem annak különös időzítése, és hogy erre minden jel szerint az ukrán partner tájékoztatása nélkül került sor.⁶⁹ Kormányzati hírek szerint viszont a tározók feltöltése már 2014 júniusában megkezdődött,⁷⁰ így ha ez szeptember végére nem fejeződött be, akkor az elzárás szükségessége mindenképp előrelátható és megfelelően kommunikálható lett volna. Ezáltal egyúttal elkerülhetőek lettek volna a Miller-látogatáshoz kapcsolódó találgatások is, ami újfent nem tett jót a magyar-ukrán kapcsolatoknak. A reverz gázszállítás 2015-ben indult újra.

Összességében elmondható, hogy a Magyarország által nyújtott támogatások nagyvonalakban összhangban vannak azzal, amit a magyar külpolitikai elit is preferál. A *Trends of Visegrad Foreign Policy* kérdőív válaszadóinak 93,6%-a támogatta, hogy Magyarország humanitárius segítséggel segítse Ukrajnát, 89,4%-uk támogatja a fejlesztési együttműködést, ideértve az átmeneti tapasztalatok átadását is, míg 75,5%-uk kimondottan az intézményépítést és a kapacitásfejlesztést. A válaszadók majd fele (48,9%-a) gondolja, hogy Ukrajnát a bővítési perspektíva támogatásával kellene segítenie Budapestnek. A pénzügyi támogatásnak már jóval alacsonyabb az elfogadottsága, mindössze 23,4% van mellette. Így bár a külpolitikai elit véleménye már nem befolyásolhatja a kárpátaljai magyarság különböző csoportjainak közvetlen támogatásáról szóló döntést, illetve a jövőben sem valószínű, hogy a véleményük döntő lenne, mégis érdekes lehet, hogy egy esetleges újabb támogatási kört humanitárius vagy pénzügyi támogatásként kommunikál-e a kormány. Összhangban a kormányzati állásponttal a katonai támogatást a válaszadók egyértelműen nem pártolják: csak 14,9%-uk küldene fegyvert Ukrajnába, katonákat pedig mindössze 2,1%-uk.⁷¹

IV. Összegzés

Jelen tanulmány a Majdant követő bő két év magyar kormányzati kommunikációjának és Magyarország Ukrajnának nyújtott támogatá-

---

⁶⁹ *A Naftogazt váratlanul érte...*, i. m., 2014.

⁷⁰ *Folyamatos a stratégiai gázkészlet feltöltése...*, i. m., 2014.

⁷¹ *Trends of Visegrad Foreign Policy*, i. m., 2015.

sának áttekintésére vállalkozott annak érdekében, hogy azok elemzésén keresztül azonosítsa Budapest prioritásait a magyar-ukrán kapcsolatok 2014-15-ös alakulásában. A kormányzati kommunikáció áttekintése rávilágított, hogy az események előrehaladtával a hangsúlyok valamelyest változtak. 2014 tavaszáig a Martonyi János vezette Külügyminisztérium dominálta a kommunikációt, a tüntetések békés megoldására hívott fel, támogatta Ukrajna európai közeledését és elítélte Oroszország krími agresszióját, valamint a félsziget annektálását. Itt a magyarság helyzete inkább csak marginálisan jelent meg. A miniszterelnök a 2014-es parlamenti választások környékén kezdett el erőteljesebben bekapcsolódni az események kommentálásába, ám nála hamar a kárpátaljai magyarság helyzete vált kiemelt témává, azt Magyarország elsőszámú prioritásaként jelenítette meg nyilatkozataiban. Ez a pozíció a későbbiekben is fennmaradt, majd 2014 nyaratól kiegészült az uniós szankciók elleni fellépéssel. Navracsics Tibor rövid külügyministersége alatt nem alakult ki markáns külügyminisztériumi vonal, majd Szijjártó Péter alatt a külügyi álláspontban egyre világosabban megjelent a demokratikus mellett a gazdaságilag stabil Ukrajnában való magyar érdekelttség is mint retorikai elem. Az azonban elmondható, hogy 2014 nyaratól már Orbán Viktor miniszterelnök dominálta az Ukrajnával kapcsolatos magyar álláspont nemzetközi kommunikációját. Láthatóság tekintetében a külügyminisztérium valamelyest háttérbe szorult, a praktikus feladatok végrehajtójává vált. A konfliktus vizsgált két éve alatt a Honvédelmi Minisztérium csak elvétve nyilatkozott kimondottan az ukrajnai fejleményekről.

Orbán Viktor kommunikációjában két markáns elem kapott helyet: a kárpátaljai magyarok érdekeinek a védelme, valamint az Oroszországgal szembeni szankciók ellenzése. Az első kérdésben Budapest igyekezett politikaformálóként fellépni konkrét követeléseket fogalmazva meg Kijevvel szemben, illetve aktívan állást foglalva az ukrán kormány lépéseiről. A szankciók, és tágabban Oroszország ügyében Magyarország a válság előtt kialakított külpolitikai prioritásaihoz igazodott, azokon az ukrajnai orosz agresszió hatására egyáltalán nem változtatott. Ennek eredményeként az Orbán-kormány új geo- és biztonságpolitikai helyzetre adott válaszai tulajdonképpen alárendelődtek az Oroszországgal épülő és mélyülő kétoldalú kapcsolatainak, kiváltva mind Ukrajna, mind számos nyugati partner kritikáját és rosszallását. A paksi bővítésről szóló megállapodás

2014. januári (még az ukrainai orosz agressziót megelőző) aláírásával Budapest példátlanul elköteleződött Moszkva felé, ugyanakkor európai mozgásterének határait jelezte, hogy a szankciók vehemens bírálata ellenére azokat mindig megszavazta az Európai Tanács ülésein.

Az Ukrajna európai közeledése és demokratizálódása melletti retorikai kiállás ellenére a 2014-es évről elérhető beszámoló és a 2015-ös évről már hozzáférhető (ámde korlátozott) információ tanúsága szerint Magyarország aktivitása fejlesztési és átmeneti támogatás tekintetében meglehetősen limitált volt. A Majdan után is folytatódó magyar fejlesztési támogatás a továbbiakban is túlnyomórészt Kárpátaljára koncentrálódott, és a Keleti Partnerség program részeként valósult meg. Itt ki kell emelni, hogy a név megtévesztő: a programnak alapvetően nincs köze az EU Keleti Partnerség programjához és annak a társulási megállapodás által is megkövetelt reformprioritásaihoz. Azt azonban el kell ismerni, hogy van fejlesztési relevanciája, és jó példáját adja a donor és kedvezményezett közti koordinációnak. A fejlesztési és átmeneti támogatások relatíve alacsony szintjét magyarázhatja, hogy a Külgazdasági és Külügyminisztérium munkatársainak elmondása szerint a jelenlegi helyzetben a magyar prioritás Ukrajnában sokkal inkább a humanitárius helyzet kezeléséhez való hozzájárulás volt. A másik oldalról azonban az a kérdés is felmerül, hogy Ukrajna mennyiben törekszik – és főként egyáltalán mennyiben várható el, hogy törekedjen – arra, hogy igénybe vegye az esetlegesen elérhető magyar technikai segítséget, miközben Kijev gyanakvással szemléli a magyar miniszterelnök nyilatkozatait.

A kormányzati szintről vagy annak közvetlen támogatásával érkező humanitárius segítség a 2014-es évben még viszonylag kiegyensúlyozott volt területi eloszlás tekintetében. 2015-ben azonban már egyértelművé vált Kárpátalja megsegítésének prioritása. A kárpátaljai lakosságnak juttatott konkrét anyagi támogatások is alátámasztották a miniszterelnök állítását, miszerint a konfliktus során a kárpátaljai magyarság élvez elsőbbséget. Szintén jól illeszkedett a kormányzati állásponthoz a katonai segítségnyújtás formája is, ami alapvetően intézményépítési (NATO Cyber Defense Trust Fund), képzési és egészségügyi felajánlásként jelentkezett. A békés megoldásra való törekvés jegyében katonák és fegyverek küldése Magyarország részéről nem merült fel.

A kommunikáció és a segítségnyújtás áttekintése összefoglalva azt mutatja, hogy Magyarország Ukrajna-politikája 2014-15-ben a magyar-magyar kapcsolatok építésére és a magyar érdekek Kijev felé való képviselésére korlátozódott, ezen túlmenően pedig alárendelődött a magyar-országi kapcsolatok mélyítésére irányuló törekvéseknek. A Budapest-Kijev kapcsolatok konfliktusosak: a 2015. évi végi helyzetet jól jellemzi, hogy Jurij Muska nagykövet 2014. májusi távozása óta nem került kinevezésre új ukrán nagykövet. Abban a helyzetben, amikor Ukrajna aktívan törekszik az Unióhoz való közeledésre, kiemelt indokolt lenne, hogy az ország egy közvetlen uniós szomszédjánál nagykövetségi szinten képviseltesse magát. Ennek ellenére a budapesti ukrán nagykövetséget 2015 végén még mindig ügyvivő vezeti.

Felhasznált irodalom

- A Belügyminisztérium közleménye. In: *Kormányportál*, 2014. január 30. <http://2010-2014.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/hirek/a-belugyminiszterium-kozlemenye-20140130> (Letöltés: 2016-03-16)
- A kárpátaljai magyarságot támogató új programokat jelentett be Potápi Árpád János. In: *Kormányportál*, 2015. október 13. <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok-helyettes/nemzetpolitikaert-felelos-allamtitkar/hirek/a-karpataljai-magyarsagot-tamogato-uj-programokat-jelentett-be-potapi-arpad-janos> (Letöltés: 2016-03-16)
- A Külügyminisztérium jogellenesnek tekinti a Krím státusának megváltoztatását. In: *Kormányportál*, 2014. március 19. <http://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/hirek/a-kulugyminiszterium-jogellenesnek-tekinti-a-krim-statusanak-megvaltoztatasa> (Letöltés: 2016-03-16)
- A magyar kormány továbbra is támogatja a NATO bővítését. In: *Kormányportál*, 2014. október 1. <http://www.kormany.hu/hu/kulgazdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/a-magyar-kormany-tovabbra-is-tamogatja-a-nato-boviteset> (Letöltés: 2016-03-16)
- A magyar kormány ügyel arra, hogy a kárpátaljai magyarok behívása ne legyen aránytalan. In: *Kormányportál*, 2015. január 23. <http://www.kormany.hu/hu/kulgazdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/szijjarto-peter-a-magyar-kormany-ugyel-arra-hogy-a-karpataljai-magyarok-behivasa-ne-legyen-aranytalan> (Letöltés: 2016-03-16)
- A Naftogazt váratlanul érte az FSZG földgázzállításának szüneteltetése. In: *Inforádió*, 2014. szeptember 26. <http://inforadio.hu/hir/gazdasag/a-naftogazt-varatlanul-erte-az-fgsz-foldgazszallitasanak-szuneteltetese-669216> (Letöltés: 2016-03-16)

All-Ukrainian Population Census 2001.

<http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng> (Letöltés: 2016-03-16)

Az állampolgárság-üzlet nem szűnt meg. In: *HVG.hu*, 2015. augusztus 22.

http://hvg.hu/itthon/201534_allampolgarsaguzlet_jut_is_marad_is (Letöltés: 2015-09-24)

Az Ukrajnához fűződő magyar érdek változatlan. In: *Kormányportál*, 2014. március 6.

<http://2010-2014.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/meg-marciusban-atadjak-a-szlovak-magyar-gazvezeteket> (Letöltés: 2016-03-16)

Az ukránok vízumkérdését nem sikerült megoldani. In: *Kormányportál*, 2015. május 22.

<http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/az-ukranok-vizumkerdeset-nem-sikerult-megoldani> (Letöltés: 2016-03-16)

Bárdi Nándor: A budapesti kormányzatok magyarságpolitikája 1989 után. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008, 368-375.

Brenzovics: sem az ukrán alkotmány, sem a törvények nem tiltják a kettős állampolgárságot. In: *Kárpátinfo.net*, 2015. január 6.

<http://www.karpatinfo.net/cikk/tarsadalom/brenzovics-sem-az-ukran-alkotmany-sem-torvenyek-nem-tiltjak-kettos-allampolgarsagot> (Letöltés: 2015-09-24)

Council of the European Union: *Council conclusions on Ukraine*. Brussels, 3 March 2014.

https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/141291.pdf (Letöltés: 2016-03-16)

Elfogadhatatlan az ukrán választási bizottság döntése a kárpátaljai választási körzet ügyében. In: *Kormányportál*, 2014. szeptember 9.

<http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok-helyettes/nemzetpolitikaert-felelos-allamtitkar/hirek/elfogadhatatlan-az-ukran-valasztasi-bizottsag-dontese-a-karpataljai-valasztokorzet-ugyeben> (Letöltés: 2016-03-16)

- Elindult az eddigi legnagyobb magyar segélyprogram Ukrajnában. In: *Ökumenikus Segélyszervezet*, 2015. február 12. <http://www.segelyszervezet.hu/hu/hirek/elindult-az-eddigi-legnagyobb-magyar-segelyprogram-ukrajnaban> (Letöltés: 2016-03-16)
- Fedinec Csilla: Ukrajna helye Európában és a magyar-ukrán kapcsolatok két évtizede. In: *Külügyi Szemle*, 2012. tél, 99-123.
- Félmillió dollárral járul hozzá Magyarország kárpátaljai intézmények felújításához. In: *Kormányportál*, 2013. december 18. <http://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/parlamenti-allamtitkarsag/hirek/nemeth-zsolt-felmillio-dollaral-jarul-hozza-magyarorszag-karpataljai-intezmenyek-felujitasahoz> (Letöltés: 2016-03-16)
- Folyamatos a stratégiai gázkészlet feltöltése. In: *Kormányportál*, 2014. június 26. <http://www.kormany.hu/hu/nemzeti-fejlesztési-miniszterium/hirek/folyamatos-a-strategiai-gazkeszlet-feltoltese> (Letöltés: 2016-03-16)
- Hende Csaba a NATO-csúcsról: történelmi döntések születtek a találkozón. In: *Kormányportál*, 2014. október 16. <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/hende-csaba-a-nato-csucsrol-tortenelmi-dontesek-szulettek-a-talalkozon> (Letöltés: 2016-03-16)
- Herner-Kovács Eszter – Illyés Gergely – Rákóczi Krisztián: Külhoni szavazatok a 2014-es magyar országgyűlési választásokon. In: *Kisebbségkutatás*, 2014, 2. szám, 7-19.
- Hungarian PM Orban in Warsaw. In: *Radio Poland*. 2015. február 19. <http://www.thenews.pl/1/10/Artykul/197620.Hungarian-PM-Orban-in-Warsaw> (Letöltés: 2016-03-16)
- Illegitim a krími népszavazás. In: *Kormányportál*, 2014. március 16. <http://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/hirek/kum-illegitim-es-jogellenes-a-krimi-nepszavazas> (Letöltés: 2016-03-16)
- Kiakadtak az ukránok Orbán szavain. In: *Index.hu*, 2014. május 13. http://index.hu/kulfold/2014/05/13/kiakadtak_az_ukranok_orban_szavain/ (Letöltés: 2016-03-16)

Külgazdasági és Külügyminisztérium: *Jelentés a Kormány részére Magyarország 2014. évi nemzetközi fejlesztési és humanitárius segítségnyújtási tevékenységéről*. Budapest, 2015.

Külügyminisztérium: *Jelentés Magyarország 2012. évi nemzetközi fejlesztési és humanitárius segítségnyújtási tevékenységéről*. Budapest, 2013.

Külügyminisztérium: *Magyar külpolitika az uniós elnökség után*. Budapest, 2011.

Legalább háromezer kárpátaljai magyar gyermek táboroztatását fogja segíteni a kormány. In: *Kormányportál*, 2015. április 29.

<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/hirek/legalabb-haromezer-karpataljai-magyar-gyermek-taboroztatasiat-fogja-segiteni-a-kormany> (Letöltés: 2016-03-16)

Magyarország és Oroszország is a mezőgazdasági együttműködés folytatásában érdekelt. In: *Kormányportál*, 2014. szeptember 8.

<http://www.kormany.hu/hu/foldmuvelesugyi-miniszterium/hirek/a-magyar-orosz-mezogazdasagi-egyuttmukodes-folytatasiaban-erdekeltek-a-felek> (Letöltés: 2016-03-16)

Magyarországnak alapvető érdeke az ukrán válság minél gyorsabb megoldása. In: *Kormányportál*, 2014. december 4.

<http://www.kormany.hu/hu/kulgzdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/magyarorszag-nak-alapveto-erdeke-az-ukran-valsag-minel-gyorsabb-megoldasa> (Letöltés: 2016-03-16)

Magyarországnak stabil, erős Ukrajnára van szüksége. In: *Kormányportál*, 2014. december 19.

<http://www.kormany.hu/hu/kulgzdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/magyarorszag-nak-stabil-eros-ukrajnara-van-szuksege> (Letöltés: 2016-03-16)

Martonyi: mihamarabb alá kell írni Ukrajnával a társulási szerződést. In: *Kormányportál*, 2014. március 3.

<http://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/hirek/martonyi-mihamarabb-ala-kell-irni-ukrajna-val-a-tarsulasi-szerzodeset> (Letöltés: 2016-03-16)

- Megtartották a magyar-ukrán gazdasági vegyesbizottság első ülését. In: *Kormányportál*, 2013. december 16. <http://2010-2014.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/megtartottak-a-magyar-ukran-gazdasagi-vegyesbizottsag-elso-uleset> (Letöltés: 2016-03-16)
- Milován Orsolya: Magyarország és a határon túli magyarok: Kárpátalja példája. In: Fedinec Csilla – Vehes Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919-2009. Történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010, 410-422.
- Németh Zsolt és Olekszandr Ledida megbeszélése. In: *Kormányportál*, 2014. január 23. <http://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/parlamenti-allamtitkarsag/hirek/nemeth-zsolt-es-olekszandr-ledida-megbeszelese> (Letöltés: 2016-03-16)
- Orban upsets neighbours by call for Hungarian minority self-rule. In: *Euobserver*, 2014. május 15. <https://euobserver.com/foreign/124145> (Letöltés: 2016-03-16)
- Orbán Viktor a Gazprom vezetőjével egyeztetett. In: *Kormányportál*, 2014. szeptember 22. <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/orban-viktor-a-gazprom-vezetojével-egyeztetett> (Letöltés: 2016-03-16)
- Orbán Viktor a Kossuth Rádió „180 perc” című műsorában. In: *Kormányportál*, 2014. augusztus 15. <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-180-perc-cimu-musoraban> (Letöltés: 2016-03-16)
- Orbán Viktor: békét akarunk. In: *Kormányportál*, 2014. március 4. <http://2010-2014.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beket-akarunk> (Letöltés: 2016-03-16)

- Orbán Viktor beszéde a miniszterelnöki eskütételt követően. In: *Kormányportál*, 2014. május 12. <http://2010-2014.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-miniszterelnoki-eskutetelet-kovetoen> (Letöltés: 2016-03-16)
- Orbán Viktor újra kiállt a kárpátjai magyarok autonómiája mellett. In: *Kormányportál*, 2014. május 16. <http://2010-2014.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/orban-viktor-ujra-kiallt-a-karpataljai-magyarok-autonomiaja-mellett> (Letöltés: 2016-03-16)
- Over 700,000 apply for Hungarian citizenship. In: *Politics.hu*, 2015. február 26. <http://www.politics.hu/20150226/over-0-7-million-apply-for-hungarian-citizenship/> (Letöltés: 2015-09-24)
- Rácz András: *Divided Stands the Visegrad?* FIIA Briefing Paper 158. Helsinki, Finnish Institute of International Affairs, 2014.
- Slovakia and V4 to assist Ukraine. In: *Visegrad Group*, 2014. december 17. <http://www.visegradgroup.eu/slovakia-and-v4-to> (Letöltés: 2016-03-16)
- Szkiba Ivanna: Ukrajna és Magyarország hivatalos kapcsolatainak kialakulása. In: Fedinec Csilla – Vehes Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919-2009. Történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010, 404-410.
- Takács Szabolcs fogadta a Majdan önkéntes segítőit. In: *Kormányportál*, 2014. április 3. <http://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/biztonsagpolitikaert-felelos-helyettes-allamtitkarsag/hirek/takacs-szabolcs-fogadta-a-majdan-onkentes-segitoit> (Letöltés: 2016-03-16)
- Tíz héten át 660 ukrainai gyermek táborozhat Velencén. In: *Kormányportál*, 2015. július 17. <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/egyhazi-nemzetisegi-es-civil-tarsadalmi-kapcsolatokert-felelos-allamtitkarsag/hirek/tiz-heten-at-660-ukrainai-gyermek-taborozhat-velencen> (Letöltés: 2016-03-16)

Trends of Visegrad Foreign Policy. 2015. <http://trendyv4.amo.cz/>
(Letöltés: 2016-03-16)

Válasz Orbánnak: Inkább a lábunkba löjünk, mint fejbe löjjenek. In: *Index.hu*. 2014. augusztus 15.
http://index.hu/kulfold/2014/08/15/valaszoltak_orbannak_inkabb_a_labunkba_lojunk_mint_fejbe_lojjenek/ (Letöltés: 2016-03-16)

Választási megállapodást kötött a KMKSZ a legesélyesebbnek számító ukrán elnökjelölttel. In: *Kárpátalja.ma*, 2014. május 1.
<http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/valasztasi-megallapodast-kotott-a-kmksz-a-legeselyesebbnek-szamito-ukran-elnokjelolttel/> (Letöltés: 2016-03-16)

Végh Zsuzsanna: Policy Coherence for Development and Hungary's Kin-State Policy in Ukraine. In: Bazyl, Jan (ed.): *Policy Coherence for Development in Eastern Partnership Countries*. Warsaw, Grupa Zagranica, 2015, 16-31.

Végh Zsuzsanna: *Visegrad Development Aid in the Eastern Partnership Region*. Warsaw, Center for Eastern Studies, 2014.